

Hodínar VIII

Vínavsko gríčevje 2:

*Slap pri Vipavi - Planina nad Ajdovščino -
Pot po vrhovih - Vertovčeva pot - Šmarje -
Vrtoče - Texe - Dolenje - Slap pri Vipavi*

23. oktober, 2024

ZRC SAZU

Program P5 -0408

Dediščina na obrobjih

Fotografije: Maja Topole

MT

Primož Pipan

PP

Špela Ledinek Lozej

ŠLL

pptx: Maja Topole, GIAM ZRC SAZU

MT

Avša/Ovčji vrh (401 m)

Sv. Pavel (384 m)

Guerila (350 m)

Slap pri Vipavi (136 m)

MT

Pogled na Slap z JV

Pogled na Slap s SZ

Stari vaški „Plac“ pri graščini Slap in cerkvi sv. Matije

GRAŠČINA SLAP

Po legendi so prvotno stavbo na tem mestu zgradili malteški vitezi leta 1220. Graščino je pozidala družina Zwegkhenburg v zadnji petini 17. stoletja kot sedež svojega gospostva. Nato je gospostvo prehajalo v roke različnih družin. Leta 1858 jo je kupil grof Tadej Klemen Lanthieri, njegov sin Karl Lanthieri pa jo je leta 1873 odstopil kranjski deželi. Od leta 1873 do leta 1886 je bila v graščini DEŽELNA SADJARSKA IN VINARSKA ŠOLA, ki se je leta 1886 preselila na Grm pri Novemu mestu. Graščina je leta 1919 prišla v last družine Ferjancič.

*Prva kmetijska šola na Kranjskem
s slovenskim jezikom (1873-1886),*

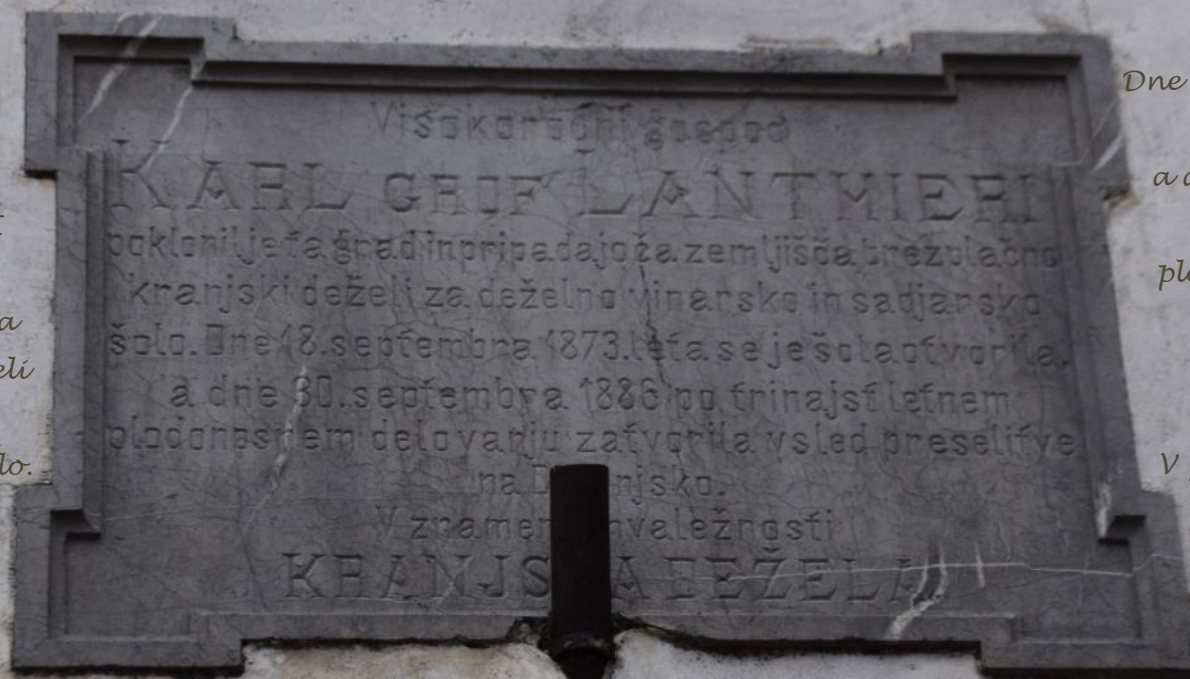
ki jo je vodil

Rihard Dolenc iz Podnanosa

MT

Visokorodni gospod
KARL GROF LANTHIERI
poklonil ta grad
in pripadajoča zemljišča
brezplačno kranjski deželi
za deželno
vinarsko in sadjarsko šolo.

Dne 18. septembra 1873. leta
se je šola otvorila,
a dne 30. septembra 1886
po trinajstletnem
plodonosnem delovanju
zatvorila
vsled preselitve
na Dolenjsko.
V znamenju hvaležnosti
KRANJSKA DEŽELA

NAGOVORNI KAMEN

Po ljudskem izročilu so na tem mestu/kamnu zbranim vaščanom govorci sporočali vesele, žalostne in druge pomembne dogodke, 18. stol.

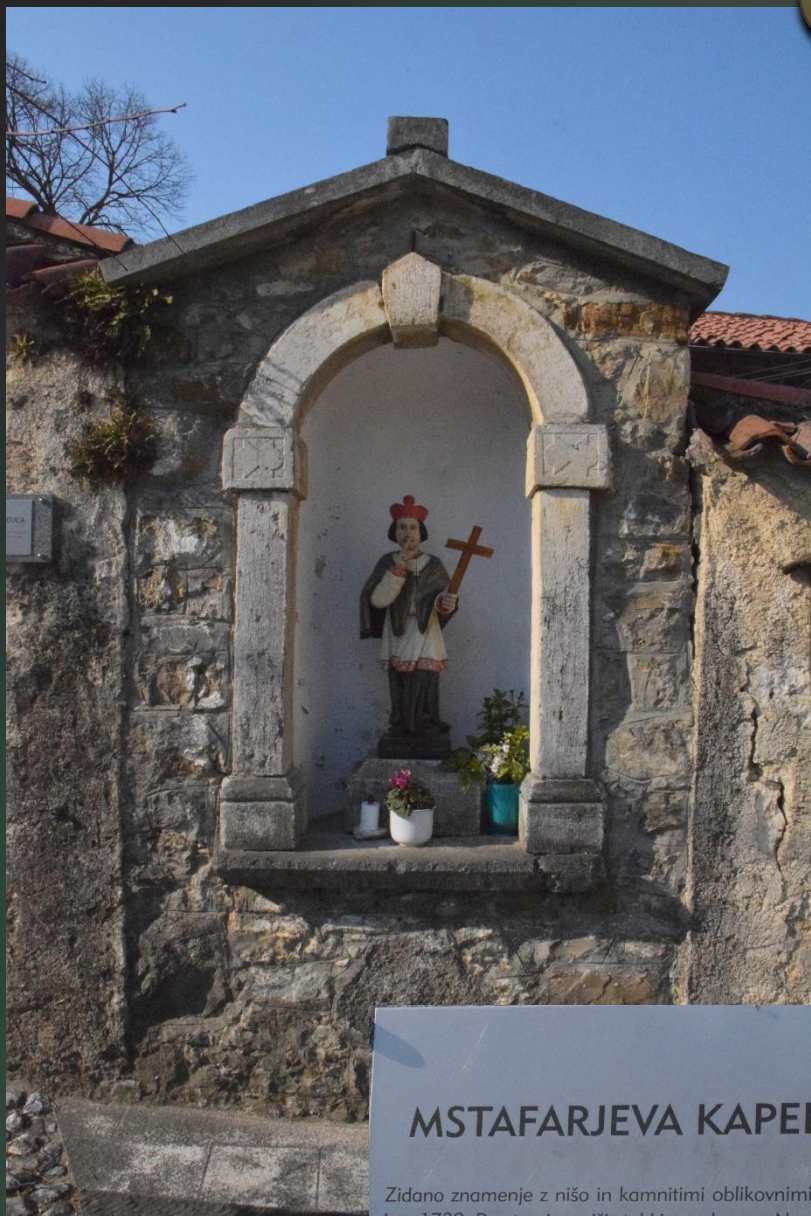

Med užítne dŕvje rastlĭne - uĉ na pot na Slapu ob potoku Drgoncu

MSTAFARJEVA KAPELICA

Zidano znamenje z nišo in kamnitimi oblikovnimi elementi iz leta 1739. Prvotno je v niši stal kip sv. Janeza Nepomuka.

J. 3 2. B.

1874.

29
SLAP

*Slap - Majerija (135 m),
domaćija iz 18. in 19. stoletja
z nekdanjo ovčjo planino Lanthierjev iz Vipave*

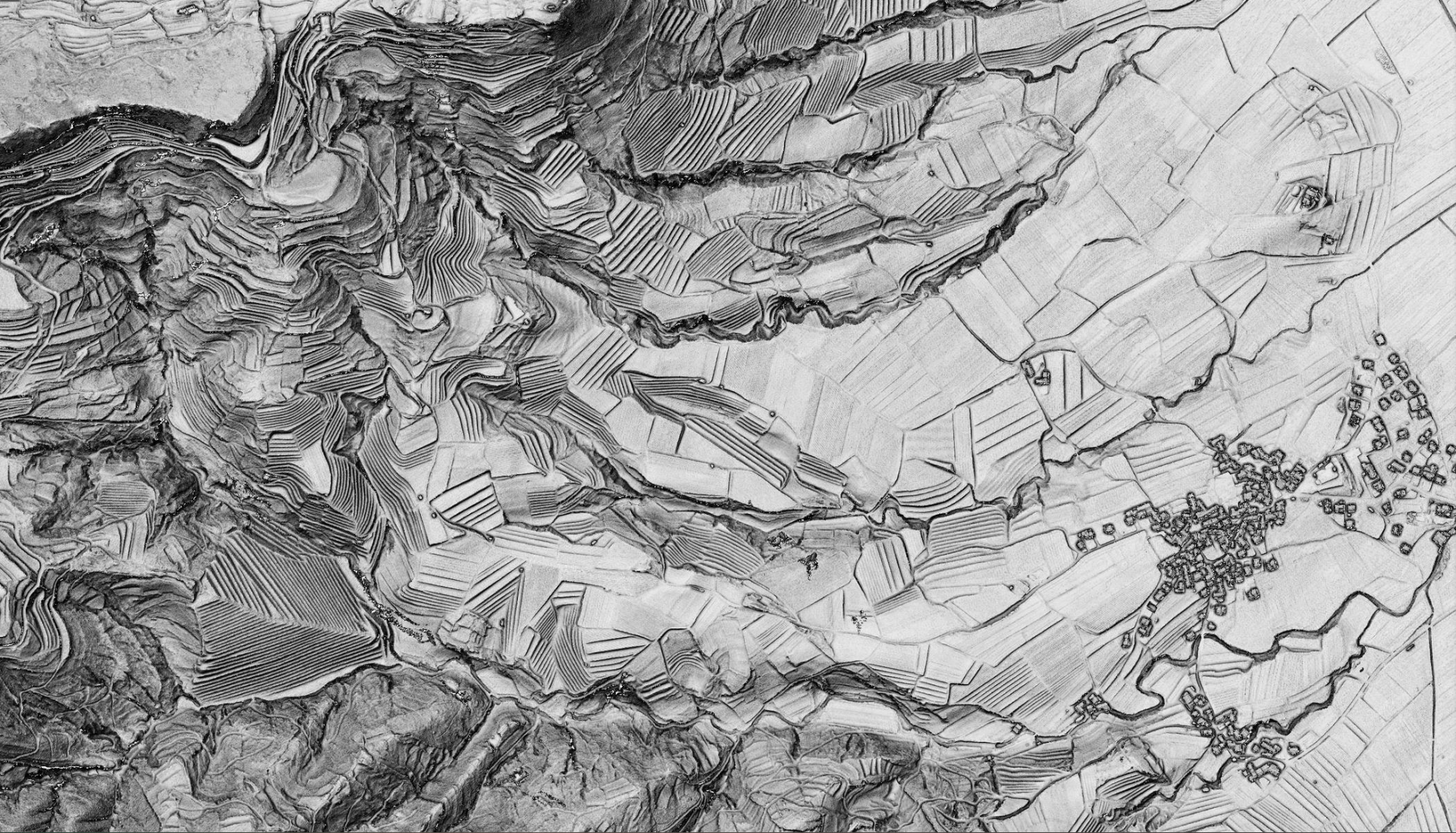

*Grčevnato zaledje Slapa z Avšo/Ovčjim vrhom (levo, 401 m) in Sv. Pavlom (desno, 384 m).
Na prevalu vinska klet Guerila*

Lidarski posnetek območja Slapa pri Vipavi kaže precej več terasiranih površin kot jih lahko zaznamo z drugimi metodami. Vidne so namreč tudi terase, ki so opuščene in prerasle z gozdom.

Slap izpred Majeriše (135 m)

A scenic landscape photograph showing two hikers walking on a gravel path. The hiker on the left is wearing a purple long-sleeved shirt and dark pants. The hiker on the right is wearing a blue jacket, dark pants, and a red backpack. They are walking away from the camera towards a valley. The valley below is green with some buildings visible in the distance. In the background, there are large, hazy mountains under a cloudy sky. On the left side of the path, there are wooden posts and some yellowing leaves, suggesting autumn. The overall tone is peaceful and scenic.

Vipava

Mejakovec pod Sv. Pavlom

Vipava

Slap

Povirje Slapenskega potoka
pod Erzelyem

Naselje Slap pri Vipavi razpolaga med vsemi naselji Vipavskega gričevja
z absolutno in relativno največjimi površinami vinogradov
(170 ha vinogradov oz. 33,3 % vsega območja naselja)

*Vinska klet Guerila
na prevalu (350 m)
med Planino nad Ajdovščino in
Slapom pri Vipavi*

*Biodinamična
vinogradniška kmetija
Guerila*

Gospod Zmago Petrič:
zgodba
biodinamične/
ekološke butične kleti
Guerila

*Sodobno opremljena vinska klet
Vina sveže linije Guerila classic
po kratki maceraciji
zorijo v inox posodah*

*V glinenih amforah zorijo
vina izjemnih letnikov*

SRAML, Inc.
Producers 600
St - 2277 Producers, SUPERIOR
Tel.: (822) 860-1110
Fax: (822) 860-1117
www.sraml.com

NIKO
VP 26

NIKO
NIKO

MT

*Stena za prezračevanje -
stik z zemljo*

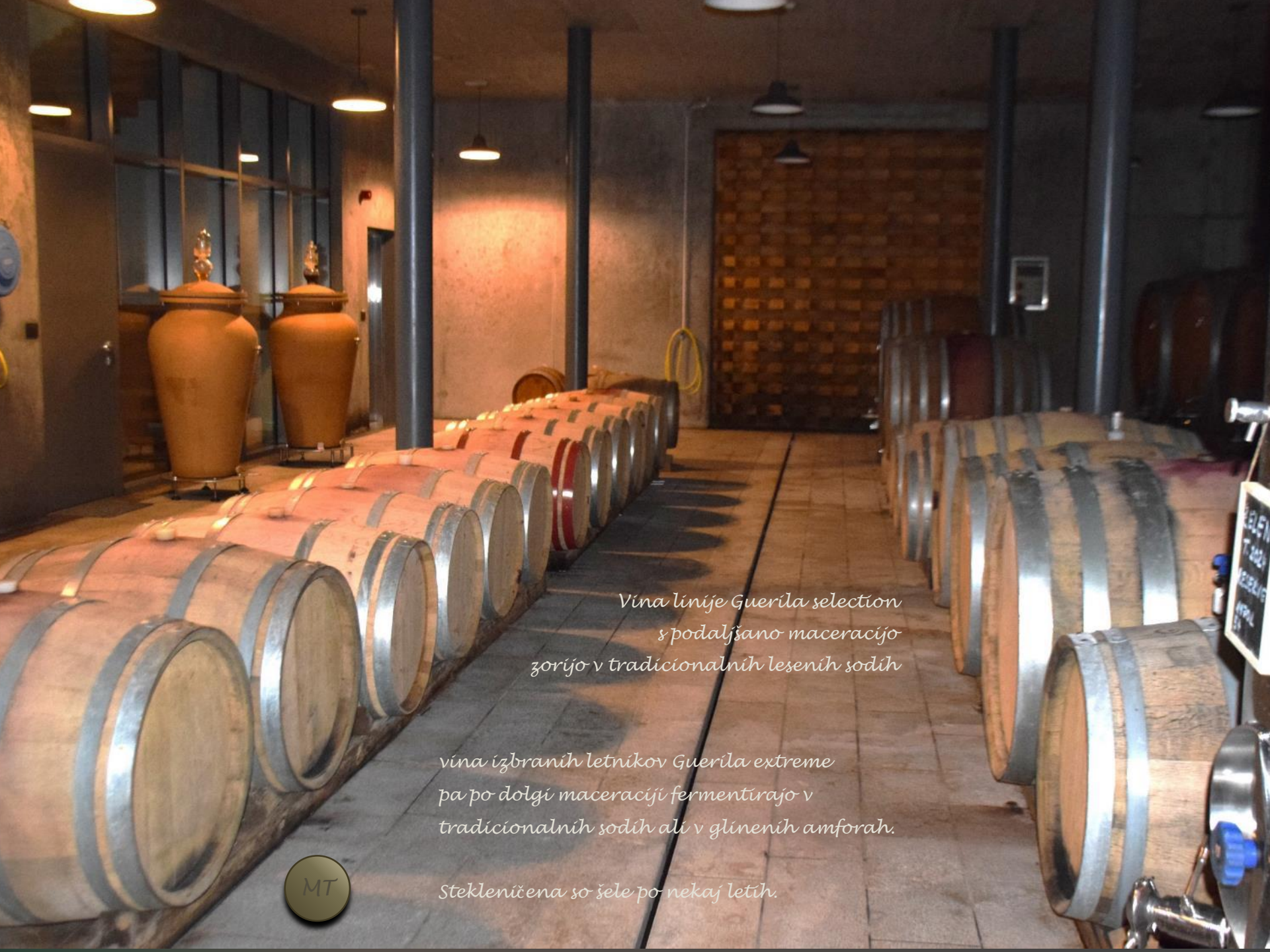

A photograph of a wine cellar. In the foreground and middle ground, there are several rows of wooden barrels with metal hoops, lying horizontally on the floor. To the left, in the background, there are two large, rounded terracotta amphorae with decorative finials on their lids. The cellar has a stone floor, concrete pillars, and a wall with a wooden panel in the background. The lighting is warm and focused on the barrels.

*Vina linije Guerila selection
s podaljšano maceracijo
zorijo v tradicionalnih lesenih sodih*

*vina izbranih letnikov Guerila extreme
pa po dolgi maceraciji fermentirajo v
tradicionalnih sodih ali v glinenih amforah.*

Stekleničena so šele po nekaj letih.

MT

Po stiskanju grozdja tropine posušijo in
uporabijo za kuhanje tropinovca,
nazadnje pa končajo na kompostnem kupu.

Kuhanje tropinovca

PP

PP

Redno vlaženje gnoja iz roga

Priprava komposta

V podlagi je goveji gnoj, po možnosti bikov, ki ne vsebuje sledi antibiotikov.

Gnoj prekrijemo z 20-30 cm debelo plastjo sena/slame.

Kompost obogatimo z dodajanjem preparatov iz:

- koprive,*
- grobo mletega hrastovega lubja (Ca),*
- regratovih cvetov (moč),*
- kamilice (stabilnost N₂),*
- cvetov rmana (kaljivost semen) in*
- baldrijana (proces delovanja P).*

*Poskrbimo za dobro odcednost in zračenje,
da ne pride do gnitja.*

Količine pridelanega komposta so omejene, zato ga je treba uporabiti premišljeno. Mesta pomanjkanja hranil se pokažejo v točno določenem obdobju.

Ko je večina trt še zelena, so porumenele samo tiste, ki jim manjka hranil.

Z uporabo komposta, zelenim gnojenjem, vnašanjem in širjenjem mikroflore ter povezovanjem rastlin s kozmičnimi silami v vinogradih oživljajo prst, širijo biodiverzitet in spodbujajo odpornost rastlin. Rastline razvijejo močan koreninski sistem in so tako manj občutljive za ekstremne podnebne razmere.

PP

Penina iz pinele

Podzemní rov za přídělavo penine

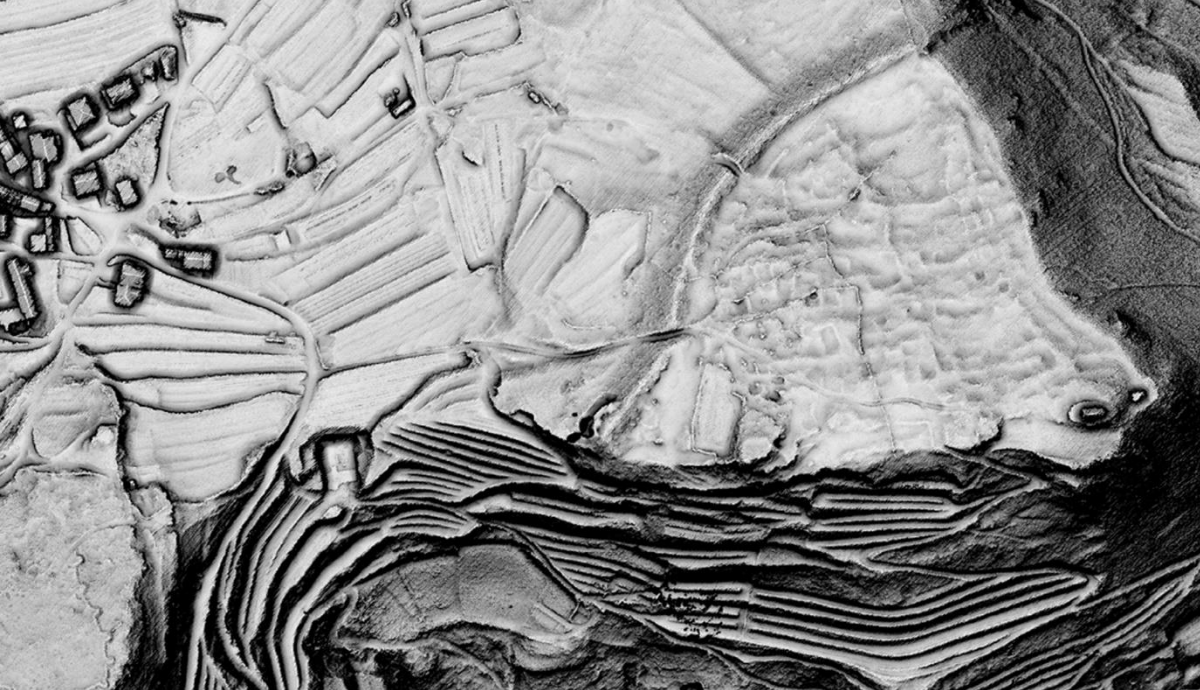
*Avša/Ovčji vrh
(401 m)*

Guerila (350 m)

*Sv. Pavel
(384 m)*

Zadaj Podrta gora (844 m), Sinji vrh (1002 m) in Reber (897 m)

*Lidarski posnetek
območja Svetega Pavla (384 m)
nad Planino nad Ajdovščino
z jasno vidnimi sledmi
gradišča in obzidja*

Sv. Pavel (384 m)

*Satelitski posnetek
območja Svetega Pavla (384 m)*

*Naselje Planina nad Ajdovščino (277 m) sestavlja več gručastih zaselkov.
Za razliko od neprepustne okolice iz fliša gre tu za manjšo kraško planoto
s kraškimi jamami (zveneče oz. t. i. „zgoneče jame“)*

*Planina-Britih (393 m):
župnijska cerkev sv. Kancijana*

Planina-Britih - pokopališče

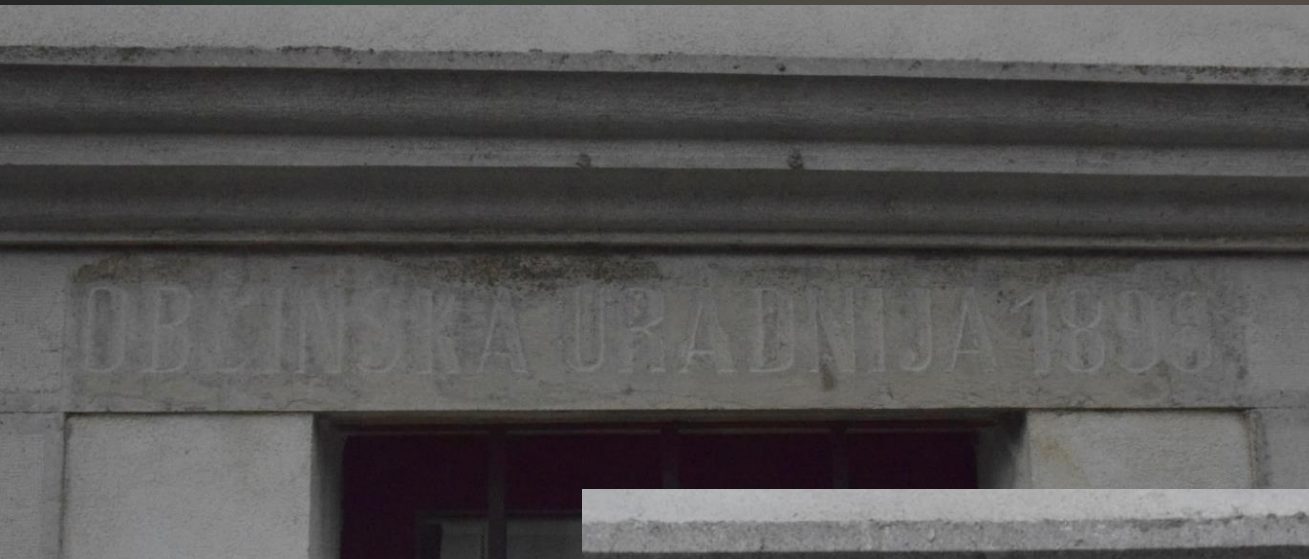

Planina-Britih - nekdanja šola in "občinska uradnija"

Na Planini je od junija 1809 do aprila 1813 služboval duhovnik Matija Vertovec, eden najpomembnejših slovenskih strokovnih piscev 19. stoletja. Matija Vertovec je skrbel za versko vzgojo Planincev, pa tudi za njihov kulturni, gospodarski in zdravstveni napredek. Postavil je temelje planinski šoli, tako, da je okoli sebe zbiral otroke in odrasle ter jih učil pisati in brati v maternem jeziku. Bil je prvi, ki je strokovno pristopil k vinogradništvu ter k temu spodbujal tudi druge, kar je pomenilo velikanski napredek vipavskega vinogradništva. Prvi je v slovenskem jeziku pisal o kmetijstvu, uporabni kemiji, astronomiji, splošni zgodovini... Čustven zapis v Pridigi iz leta 1813 govori o navezanosti Vertovca na Planino: »O moji preserčni Planinci! Do danes nejem jest še vedil, da je tak velika zaveza ljubezni med nami, zdaj ... ki moram slovo od vas vzeti – vas skoraj ne smem po navadi ravno pogledati, oči se mi zalivajo, noge tresejo, jezik mi besedo odpoveduje.« Vertovčev uk in izkušnje prednikov so skrbno hranjena dediščina današnjih Planincev.

Občinska uradnija 1896

Ljudska šola

TU, NA PLANINI, JE
OD 3. 6. 1809
DO 5. 3. 1813
SLUŽBOVAL DUHOVNIK
IN STROKOVNI PISATELJ,
MATIJA VERTOVEC
MED PLANINCI SE JE
DOBRO POČUTIL,
POSTAVIL JE TEMELJE
PLANINSKI ŠOLI
IN DOMAČINE UČIL
UMNEGA KMETOVANJA.

S POMOČJO
OBČINE AJDOVŠČINA
POSTAVILO DRUŠTVO
MATIJA VERTOVEC

PLANINA
7.10.2007

MT

ŠLL

Vinske tertre hvala

Tvojo hvalo, žlahtna tertia! je že oče Noe prepeval: Kako te bom jest daleč pohvalil? Človeku, obsojenimu nerodovito zemljo obdelovati, je Gospod tebe pokazal, in mu velil te saditi, da bi s tvojim sadom njega srce razveselila, sladko spanje čez-nj razlila in trudnost iz njegovih udov odgnala, da bi on z novo močjo še daleč povelje Gospodov spolnoval.

Ponižna kakor spomladanska vijolica, kateri desiravno pertlični, se vsak perkloni, da bi jo povunjal; nedolžna kako slavčik, desiravno v germi skrit ni po vsakdanje oblečen, nam vendar najsladkejši pesmi prepeva, se tudi ti draga tertia! nikdar naprej ne siliš, nikoli ne bahaš, in nam vendar nar žlahtnejši sad ponudiš. Ti si živa podoba nar serčnejši ljubezni, ker tvojiga bližniga, bodi si kdorkoli, v ljubezni z rožicami objameš, in ga svoje žive dni več ne izpustiš.

Kakor kokla pitike s perutami pred nevarnostjo, skrivaš ti s prejem svoje grozdike pred hudim vremenam, da bi zamogla še hvalažna-skazati se, in na-te obrnjeno skerb in delo poverniti.

Tvoji grozdiki, dopadljivi očem, lepodišeči in sladki, k sebi vabijo sleherno živo stvar. Kdo je čebelici dopovedal, de so polni medu? Kdo je medveda poučil de bi zamogel na tvojima naročju se pogostiti? Mladi in stari otroci radi jagode in češnjice zobljejo, pa še veliko ljubši so jim vendar le tvoji grozdiki. Ta moder zelo se še na jesen sasabi in namesti da bi se po lepi poti sprehajal, po vinogradu repka, in ko grozdik najde, ga z veseljem pozoblje.

Iz tvojih jagodic, o draga tertia! se zlate kaplice vina cede, in vino, nar bolj sloveči sad tvojiga telesa, oživlja berače pred pragam in kralja pred njega pretežko krono, vino – ta čudna kapljica! je bolehnim zdravilo, starim mazilo in žalostnim lek; daje novo moč vtrudenimu sodniku no mervičenimu, ko postane, pevcu, pa še bolj oživi spotniga kovača, vino razveže muticu jezik, omecni terdobo srca, ga ogreje in odpira ljubezni, pogasi še zlo hude sovraštva in kervave vojske in sklepa nove perjaznosti; vino poterdi dano obljubo, storjeno zavezo in dopovedani kup.

Vinska tertia! ti božji dar! v krajih, kjer te solnce zadosti greje, jih ni gostije, jo ni veselice brez tvojih milih kaplic; v deželah pa, v katerih te preveč zebe, de tvoji sad ne dozori, ga še višjeji cene, in so še bolj željni z njim se ogreti. Kdo bi je ne serkal, to nebeško medico! ker še umirajoči na posledno uro kančik vina poželi!

V Kani je Jezus vince posvetil, in vin o postane še dan današnji na altarju, o čudo! Bogu nar perjetniši dar; zatoorej ga mora človek le po pameti in s hvaležnostjo uživati. Svojim unukam hočem naročiti, da te imajo, draga tertia, še saditi in vedno skerb zate imeti; pa tud tvojo pravičnost jim hočem oznaniti, de kdor od tvojiga sadu po pameti uživa, temu le ti dneve osladuješ, kdor pa ta svet v nemar pusti, mu jih ogrenjuješ.

Tvojo čast, vinska tertia, še daleč povikšovati bom perviga pevca med nami, pevca ljubezni naprosil, de, kar ni meni mogoče, tvojo hvalo k večnimu spominu, v lepo vezane verstice zložim.

Matija Vertovec, Kmetijske in rokodelske novice, 1843

Besedilo Stanislav Bačar,
postavilo Društvo za odkrivanje in varovanje
naravnih in kulturnih vrednot Matija Vertovec,
oktober 2015

INFO:
TIC Ajdovščina
05/36 59 140
www.tic-ajdovcina.si

Planina nad Ajdovščino - del zaselka Štrancarji

*Pogled s Tabora :
desno Erzelj - zaselek Lenivec,
za njim šleme Planine (437 m),
v ozadju Trnovski gozd -
(Veliki Modrasovec, 1355 m, Gora, 889 m)*

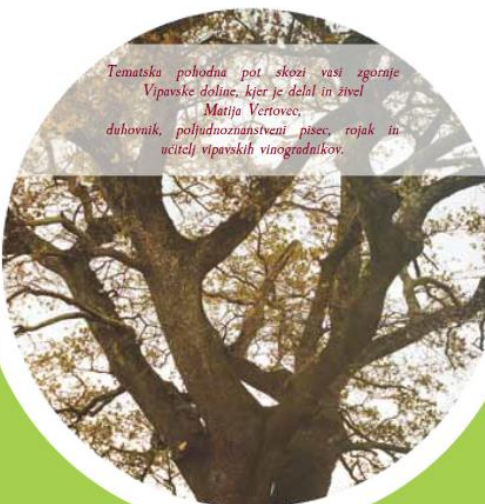
Erzely - južno pobočje Planine
250 - 400 m

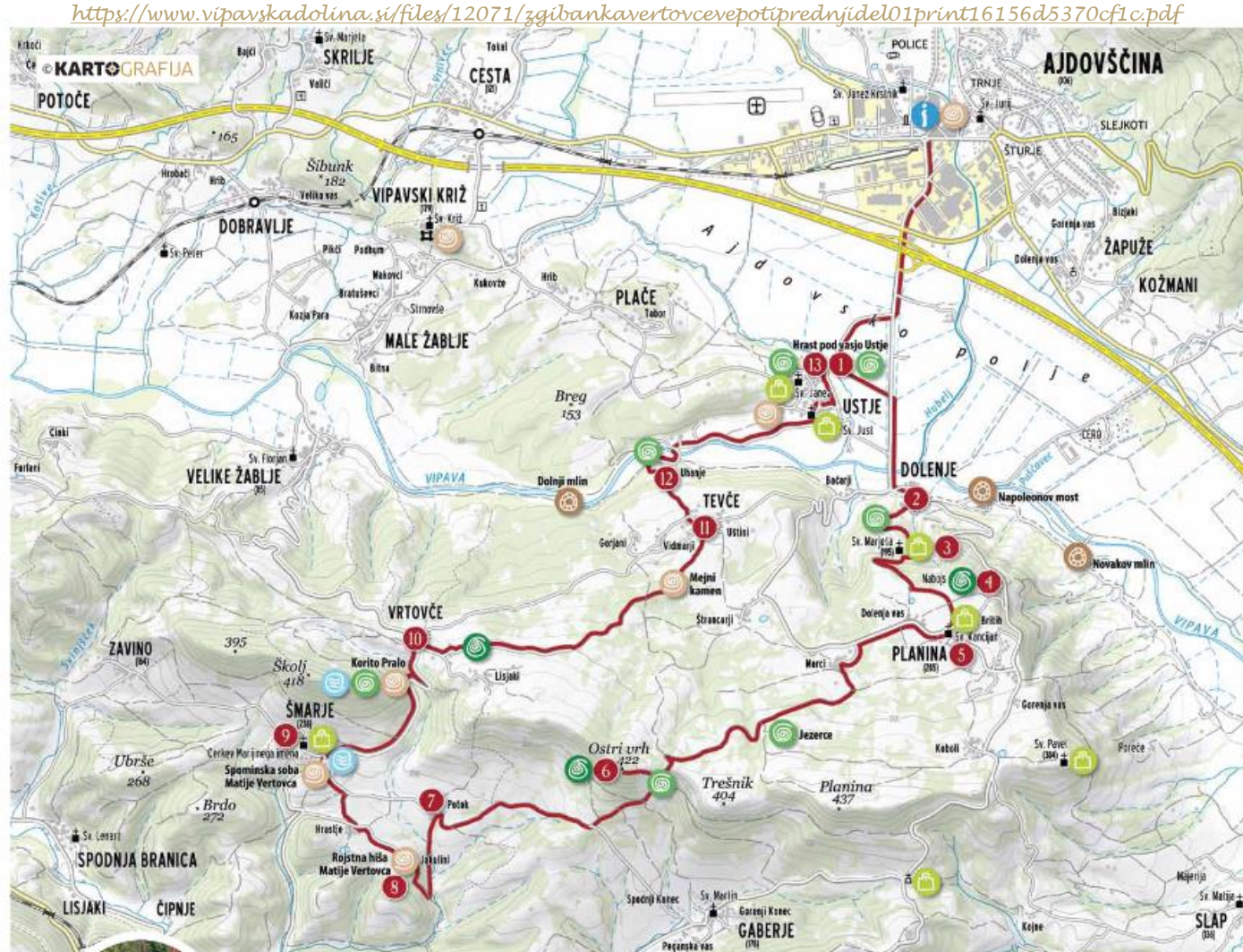

po Vertovčevih poteh

Tematska pohodna pot skozi vasi zgornje Vipavske doline, kjer je delal in živel Matijo Vertovec, duhovnik, poljudnoznanstveni pisec, rojak in učitelj vipavskih vinogradnikov.

Vipavska dolina

Pot je zasnovana po zemlji Stanošiča (1900–2002), zbiratelja risb in bibliofilu iz Ajdovščine. Stanošič dober se je z deli in spominom na Matijo Vertovca sodeloval in v otroštvu. Vseeno si je privoščil na prapradnem posestvu le nekaj učenosti. Leta 1994 je sodeloval pri izdaji knjižice Matijevih pisem iz Vinogradi. Bil je soustvarilec Vertovčevih poti in pobudnik rednega letnega pohoda, ki je pravec v nasprotju turističnim primetom v Vipavski dolini. Bil je tudi pobudnik in ustanovitelj član ter dolgoletni predsednik društva za odkrivanje in varovanje naravnih in kulturnih vrednot Matije Vertovca.

po Vertovčevih
poteh

1 Hrast pod vasjo Ustje -začetek in konec poti-	9 Šmarje
2 Dolenje	10 Vrtočje
3 Sv. Marija	11 Tevče
4 Nabors	12 Uhanje
5 Planina	13 Ustje
6 Ostri vrh	
7 Potok	
8 Jakolini	

KULturna dediščina

NARAVNA dediščina

SAKRALNA dediščina

PITNA VODA

TEHNIŠKA dediščina

RAZGLEDNA TOČKA

INFORMACIJE

Organiziran pohod poteka vsako leto, prvo nedeljo po marčevskih nedeljah, z obhodom pri hrastu pod vasjo Ustje in začetkom med 7 in 8. uro.

Trajanje pohoda: 4-5 ur
Začetniška pot:
Lahko, enostavna pot
Najbolja točka pohoda:
Ustje vzh (427 m)
Najvišja točka pohoda:
Uhanje (76 m)
Povprečna dnevna hitrost:
na potniški hitrost ali poti

Vodni pohod ni tematski
vodni ogledni pohod
na potniški poti s kolesarjem –
Začetek na hrastu pod vasjo Ustje
040 690 445
www.vipavskadolina.si

Iskreno vas vabljeni: Občina Ajdovščina, 2000
Občina: 13 vseh in Matije Vertovca
Zemljepisni: Karstni in kulturni spomeniki
Oblikovanje: Ivanica Spiranec
Fotografiranje: Ivanica Spiranec
Avtor: občina Matije Vertovca, 13 vseh in Matije Vertovca
Dok. Matije Vertovca: občina, Matije Vertovca, 13 vseh in Matije Vertovca
Hrast: 10.000 letov

Trešník (404 m)

*Erzely - južné pobočje Planine
250 - 400 m*

Planina (437 m)
Trešnik (404 m)
Ostri vrh (422 m)
Tíbot (392 m)
V. Škoľ (416 m)
M. Škoľ (395 m)
Sv. Martin (331 m)

*Pogled na razvodje med Vipavo in Branico:
vrhovi oz. čelo nariva iz Erzelya-Lenivca*

*Pogled na Erzelj (Lenivec, Tabor) in
na Marijo Snežno z Ostrega vrha (422 m)
V ozadju Nanos in jadransko-črnomoško razvodje
nad Razdrtim*

Gaberje z Ostrega vrha

*Tabor (423 m) in Marija Snežna (391 m)
z Ostrega vrha (422 m)*

Kras

*Pogled iz Erzolja - z južnih pobočij Planine in Trešnika
na Goli breg (251 m) nad Dolanci.
V ozadju planota Kras*

Kras

Branica

Jakulini

Hrastje

Potok

Pogled z Ostrega vrha (422 m) na zaselke Šmarij
Zadaj dolina Branice in planota Kras

MT

*Šmarje - Jakulini -
rojstna hiša Matije Vertovca
s skrbno urejeno spominsko sobo in
starodavnim Verovičevim vinskim hramom*

po Vertovčevih
poteh

MATIJA VERTOVEC

duhovnik, poljudnoznanstveni pisec in učitelj vipavskih vinogradnikov

Eden najpomembnejših slovenskih strokovnih piscev 19. stoletja, Matija Vertovec (Vrtovica, Vertovc, Vrtovec, Vertouz) se je rodil 28. januarja 1784 leta v zaselku Jakulini pri Šmarjah na Vipavskem. V duhovnika je bil posvečen leta 1807 v Gorici, kasneje pa je služboval v Vipavi, na Planini in v Šentvidu, današnjem Podnanosu, kjer je 2. septembra 1851 umrl.

Vertovec je svoje življenjsko poslanstvo uresničeval z izobraževanjem ter moralno in versko vzgojo preprostih ljudi. Iz tega izhaja tudi njegov vsestranski opus. Prvije slovenskem jeziku pisal o vinogradništvu, vinarstvu in kletarstvu (**Vinareja**, 1844), o uporabi kemiji (**Kmetijska kemija**, 1847), o astronomiji (**Zvezdoslovje**, 1847) in o splošni svetovni zgodovini (**Obča povestnica**, 1863). Leta 1850 je izdal zbirko svojih pridig z naslovom **Shodni ogovori** in drobno, toda pomembno knjižico **Sporočilo slovenskim vinorednikom**.

Slovstveni zgodovinarji utemeljeno domnevajo, da je Prešernu dal pobudo za Zdravljico, Petra Kozlarja pa vzpodbudil k izdelavi Zemljevida slovenskih dežel, ki je izšel leta 1853.

Matija Vertovec je bil že za čas svojega življenja cenjen in spoštovan zaradi svojega strokovnega dela in skrbi za majhnega človeka, njegove težave in pričakovanja.

edina ohranjena
Vertovčeva fotografija

Vinske tertre hvala

Tvoja hvalo, žlahtna tertia! je že oče Noe prepeval: Kako te bom jest daleč polhvalil? Človeka, obsejenuj nerodovito zemljo obdelovati, je Gospod tebe pokazal, in mu velil te saditi, da bi s tvojim sadom njega srce razveselila, sladko spanje čez nj razlila in trudnost iz njegovih udov odgnala, da bi on z tvojo močjo še daleč povelje Gospodov sploval. Pomisli kakor spomladanska vijolica, kzeri desirano perličico, se vsak perličoni, da bi jo povzpnil; nedolžna kakor slaviček, desirano v germi skriti ni po vsakdanje obločen, nam vender najpudkejši pesni prepeva, se tudi ti draga tertia! nikdar naprej ne sili, nikoli ne bahal, in nam vender nar žlahtnejši sad ponudiš. Ti si živa podoba nar serčnejši ljubezni, ker tvojiga bližnjega, bodi si kdorkoli, v ljubezni z rožicami objameš, in ga svoje žive dni več ne upustiš.

Kakor kolka pitike s perutami pred nevarnostjo, skrivaj ti s prejem svoje grozdike pred hudim vremenam, da bi zamogla se hvalčnaskazati se, in na te obetno skrb in delo poveriti.

Tvoji grozdiki, dopadljivi očem, lepoditeči in sladki, k sebi vabijo sleherni živo stvar. Kdo je čebelici dopovedal, da so polni medu? Kdo je medveda ponel, da bi zamogel na tvojima naročju se pogostiti? Mladi in stari otroci radi jagode in češnje zobjejo, pa še veliko ljubši so jim vender le tvoji grozdiki. Ta moder zelo se je na jesen sasabi in namesti da bi se po lepi poti sprehajal, po vinogradu repka, in ko grozdik najde, ga z veseljem pozobje.

Iz tvojih jagodice, o draga tertia! se zlate kaplice vina cede, in vino, nar bolj sloveči sad tvojiga telesa, oživlja berate pred pragom in kralja pred njega preteku kroso, vino – ta čudna kapljica! je bolečinim zdravilo, stutim mazilo in žalostnim lek, daje novo moč vtrudenima sodniku no mervičeninu, ko postane, pecu, pa še bolj odvisi spozniga kovača, vino razveže muncu jenk, omeči terdobo serca, ga ogreje in odpira ljubezni, pogasi še zlo hude sovraševa in kervave vojske in sklepa nove perjaznosti, vino poterdji dano obljubo, storenjo zavezo in dopovedani kup.

Vinska tertia! ti bošji dar! v krajih, kjer te solnce zadosti greje, jih ni gostije, jo ni veselice brez tvojih mlhah kaplic; v deželah pa, v kterih te preveč zebe, de tvoj sad ne dozori, ga še višje cene, in so še bolj željni z njim se ogreti. Kdo bi je ne serkal, to nebesko medicino! ker se umirajoči na posledno uro kančik vina počeli!

V Kani je Jezus vince povetil, in vino o postane le dan današnji na altarju, o čudo! Bogu nar perjemisi dar; zatojre ga mora človek le po pameti in s hvalčnostjo uživati. Svojim unukam hočem naročiti, da te imajo, draga tertia, se saditi in vedno skerb zate imeti; pa tud tvojo pravico jim hočem oznaniti, de kdor od tvojiga sadu po pameti uživa, temu le ti dneve osladujej, kler pa ta svet v nemar pusti, mu jih ogrenjujej.

Tvoja čast, vinska tertia, le daleč poviklovati bom pervaiga pevca med nami, pevca ljubezni napravil, de, kar ni meni mogote, tvojo hvalo k večnimu spominu, v lepo vezane verstice zloži.

Matija Vertovec, Kmetijske in rokodelske novice, 1843

Besedilo Stanislav Bačar,
postavilo Društvo za odkrivanje in varovanje
naravnih in kulturnih vrednot Matija Vertovec,
oktober 2015

INFO:
TIC Ajdovščina
05/36 59 140
www.tic-ajdovcina.si

Duhovnik, kemik, geograf, zgodovinar, zvezdoslovec, pridigar, poliglota in prvi učitelj slovenskih vinogradnikov.

Matija Vertovec (1784-1851) - veliki um slovenskega naroda (dok. film Naberšnik 2015)

ljudski učitelj z začetka 19. stoletja, čigar nauki so po 200 letih še vedno aktualni

NA TEM KRAJU
SE JE 28.1.1784 RODIL

MATIJA VERTOVEC

DUHOVNIK IN POLJUDNI
STROKOVNI PISATELJ

V SLOVENSKEM JEZIKU
JE PRVI PISAL:

O VINARSTVU

VINOREJA (1844)
SPOROČILO SLOVENSKIM VINOREDNIKAM (1850)

O KMETIJSKI KEMIJI

KMETIJSKA KEMIJA (1847)

O ZVEZDOSLOVJU IN KRIŽARSKIH VOJNAH

(1847 , 1849)

O ZGODOVINI

OBČA POVESTNICA (1853)

NJEHOVE PISANE PRIDIGE
SO ZBRANE V KNJIGI:

SHODNI OGOVORI (1850)

SLAVOSPEV VINSKI TRTI
PA JE NAPISAL V:

VINSKE TERTE HVALA (1843)

IN
DRUŠTVO
MATIJA VERTOVEC

JAKULINI, 28.1.2014

MT

Lastnika

*Vertorčeve domačije,
gospa in gospod*

*Darinka in Zdravko Krapež
skrbita za zbirko gradiv,*

ki predstavlja

*Vertorčevo bogato dejavnost
na najrazličnejših področjih*

MT

Na prestolu pozitivne energije

Vertovčev stoletni podzemni hram

Vertovčev hram

Vertovčev hram

MT

Zadnje dvorišče Vertovčeve domačije

NARAVNA IN KULTURNA DEDIŠČINA OB KORITU POD VRTOVČAMI

MORSKO DNO

ZANIMIVA GEOLOŠKA SESTAVA TAL

V okolici korita pod Vrtovčami je moč opazovati zanimivo geološko sestavo tal: severno od korita vzhodje pobočja proti Vrtovčam sestavlja eocenski fliš, nato sledi »planinska breča«, ki pa je tudi pomešana s flišem. Nad njo, že proti naselju, ponovno ležijo flišne plasti.

Južno od korita ležijo flišne eocenske plasti, ki si sledijo v klasičnem zaporedju: laporovec (soudan), eocenski konglomerat, peščenjakove skale, opoka.

Geološke plasti v okolici korita so premaknjene, narinjene druga na drugo. Gre za ostanke nekdanjih podmorskih plazov. Ob velikih poplavlach, zdrsih ali potresih, so ogromne količine materiala zdrsnile v morje, se pomešale z materiali ob obali, morski tok pa jih je odnesel v globlje morje. Plasti v ciklu (enkratni vsip materiala) so različno debele, iz različnih materialov, celo iz različnih geoloških dob. Praviloma pa si sledijo v že opisanem zaporedju.

Flišne plasti so zelo vidne na območju približno 20 m južno od korita, ob cesti proti Šmarjam. Posebej izstopa območje - plošča laporovca - »soudana« velika kar 20 X 6 m. Laporovec je sestavljen iz različno debelih (3 do 10 cm) plasti ciklov. Med tipičnim laporovcem so tudi plasti »sablonca«. Plošča je nadvse zanimiva zlasti zato, ker je kot »iztrgana iz hriba«, torej je lepo ohranjen fragment pradavnega morskega dna premaknjen - leži pod kotom, nagnjen v smeri jug sever. Ker je značilnost laporovca razpadanje, je pravo čudo, da se je razmeroma velika plošča ohranila v skoraj nedotaknjeni obliki.

ŽIVLJENJE V PRADAVNEM TERCIARNEM MORJU

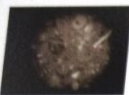
V kamninah je veliko fosilov. Planinska breča je sestavljena iz različnih kamnin. Na pobočju proti Vrtovčam najdemo pretežno alveolinski apnenec, pa tudi kamne alvelinsko-numulitnega apnenca. Najdemo pa tudi primerke koral *Bacarella vivipara*, ki jo je prvič na svetu prav v naših krajih našel Stanislav Bačar iz Ajdovščine.

Južno od korita je tik ob cesti vidna plast skal iz peščenjaka, pod njo pa je plast eocenskega konglomerata. Konglomerat je sestavljen iz večjih in manjših kroglastih prodnikov, med njimi pa so fosili. Nekateri so prosti, drugi se skrivajo v kamninah. Foraminifere - prazivali alveoline in numuliti v kamnini so dobro ohranjeni. Predvsem na zbrušeni površini so dobro vidni in jih je mogoče lepo fotografirati.

Drobne kamnite kroglice alveoline, podobne češnjevim koščicam, in kovancem podobni numuliti so nekoč živeli v eocenskem morju. Tako numuliti kot alveoline so razpolovljeni zelo lepi na fotografijah.

V konglomeratu se najdejo tudi ostanke polzev in školjk ali pa njihova kamena jedra.

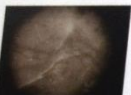
4. maja leta 1997 je Stanislav Bačar na tem najdišču našel čudno oblikovan kamen. Takrat še brez potrebnih izkušenj ni znal oceniti, ali gre za kamen ali za fosil. Izkazalo se je, da gre za prvič v Sloveniji najdenega polža z imenom *Velates perversus*. Ti polži so še danes redkost.

Flišne plasti - razpadli v smeri in nagnjeni v smeri jug sever

Laporovec - različni v smeri in nagnjeni v smeri jug sever

Sablonca - različni v smeri in nagnjeni v smeri jug sever

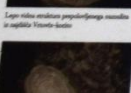
Korale Bacarella vivipara, prazivali alveoline in numuliti v kamnini

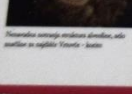
Alveoline - podobne češnjevim koščicam

Numuliti - podobni kovancem

Korale Bacarella vivipara, prazivali alveoline in numuliti v kamnini

Korale Bacarella vivipara, prazivali alveoline in numuliti v kamnini

KORITO POD VRTOVČAMI

Vodno korito pod Vrtovčami, ki kaže na zanimivo zgodbo o svojem nastanku.

Vodno korito in rezervoar pod Vrtovčami skrivata zanimivo zgodbo o svojem nastanku. Izdelana sta iz klesanega kamna in betona. V rezervoarju se zbira voda iz potoka Pralo, ki je napeljana v korito s prosto tekočo pipo. Studenec - potok Pralo - izvira na stiku med neprepustnim flišem in propustnimi kamninami planinske breče. Potok je ime dobil po pericah, domačinkah, ki so v potoku prale. Nad izvirov in v bližnji okolici ni objektov ali zemljišč, ki bi lahko onesnaževali vodo. Ta se zbira v razmeroma trdih kamninah breče in se naravno čisti skozi špranje in labilne stike med kamni v breči. Voda je zato pitna in dobrega okusa.

Na nekaterih vojaških zemljevidih, nastalih že pred letom 1900, sta izvir in potok že označena kot vodna vira. Po preverjenem ustnem izročilu - pričevarju domačinov - sta bila oba objekta zgrajena za potrebe graditeljev železniške proge Prvačina - Sežana. Ta vir čiste pitne vode je bil zelo pomemben tudi za domačine, ki so vodo prej zajemali pod izvirov, v grapi ob vzhodju strmine.

Objekta sta bila zgrajena ob koncu leta 1903, kmalu po začetku gradnje proge Prvačina - Dornberk - Štanjel. Vodo so na gradbišče proge vozili skozi Šmarje do Podlase in nato navzgor proti Štanjelu, do gradbišča proge.

Domačini so po vodo h koritu hodili še dolgo potem, ko je bila železnica že zgrajena. Odlično je služilo tudi za napajanje živine.

V letu 2010 je korito z okolico, ob veliki pomoči domačinov in Občine Ajdovščina, obnovilo Društvo za odkrivanje in varovanje naravnih in kulturnih vrednot Matija Vertovec. Naj dobro služi vsem pohodnikom in popotnikom.

Besedilo in fotografije Stanislav Bačar, postavilo Društvo za odkrivanje in varovanje naravnih in kulturnih vrednot Matija Vertovec, november 2010

INFO:
TIC Ajdovščina
05/36 59 140
www.tic-ajdovscina.si

Šmarje

Mirsad Begić: Spomenik Matiji Vertovcu.
Zaslужnemu rojaku so ga namenili krajanji Šmarij

Šmarje

11 Tevče

Po poti se od Lisjakov spustite do vasi Tévče ter tik pred vasjo prečkate 'nevidno mejo'.

Tik nad vasjo boste naleteli na starodavni deželni mejni kamen. 'Nevidna meja' med Goriško in Kranjsko deželo je več stoletij delila Vipavsko dolino in povzročala težave obmejnim prebivalcem, še danes pa tod poteka meja med katastrskima občinama Planina in Šmarje.

Vas Tévče, ki jo sestavljajo trije zaselki – Gorjani, Vidmarji in največji Tévče, ponuja čudovite razglede nad reko Vipavo. Ležijo na 170 metrih nadmorske višine, skoznje že od nekdaj vodi pomembna prometna povezava med dolino in zahodnim delom Vipavskih gričev – Vrtovčami in Šmarjami. Danes so Tévče posebej poznane po kostanju in vinu.

Deželna meja med Goriško in Kranjsko pri Tévčah, mejni kamen „konfin“

2 Dolenje

Od zbirnega mesta nadaljujete pohod po poljski poti proti vzhodu, nato zavijete desno po asfaltni cesti do Dolenj.

Vas Dolenje sestavljata dva zaselka – Dolenje (nekoč Novaki) in Bačarji. V bregu nad Bačarji se nahaja jama Okno, v kateri izvira potok Honice. Nekoč so v bližini mleli kar trije mlini, majhen Poljšakov mlin nad Dolenjmi, ki je prenehal delovati že pred letom 1900, večji Košev mlin nad Bačarji z majhnim vodnim zbiralnikom, ki se je vrtel do leta 1925, še danes pa so vidni ostanki največjega, ob koncu 15. stoletja zgrajenega Novakovega mlina. Ta mlin stoji kilometer vzhodneje od vasi na reki Vipavi, v bližini pa reko prečka tudi tako imenovani Napoleonov kamniti most, ki je imel v preteklosti velik strateški in prometni pomen.

*Dolenje - Novakov mlin ob Vipavi
(kot je viden danes, zgrajen v 19. in 20. stol.)
Poleg mlina sta ohranjena tudi stanovanjski in
gospodarski kompleks ter Novakova žaga.*

Dolenje - „Napoleonov most“

Reka Vipava ima hudourniški značaj

Trnovski gozd

Podrta gora

Reber

Col

Budanje

Vipava

Noví vinogradí na ravníni ob reki Vipavi

Nanos

Severno vznožje Vipavskega gričevja in
dolanjska ravnica ob Vipavi

Sv. Pavel (384 m)

*Slapenski in Planinski vinogradi z
vinogradniškimi zavetišči
pod Sv. Pavlom*

*Sv. Pavel (384 m)
iz smeri Slapa pri Vipavi*

ZELEN
KLOH SI - 20
POKLON KOTER
LUTRA 2012

*Zelen je poleg pinele
relativno najbolj pomembna
vipavska stara domata trtna sorta*

Slap- Na Hribu: na večerji